

A MAGYAR TURÁNIZMUS

A MAGYAR TURÁNIZMUS megalapítása és propagálása elsősorban Paikert Alajos földművelésügyi államtitkár nevéhez fűződik. Paikert hosszabb ideig Amerikában élt, nagy hatással volt rá az angol kultúra s itthon az angol Ázsiai Társaság mintájára egy magyar Ázsiai Társaság alapításának gondolatával foglalkozott. A gondolat rokonszenvvel találkozott; úgy látszik, ez időtájt másoknak is voltak hasonló eszméik: Zempléni Árpád 1910-ben Turáni Dalok címen adott ki egy kötetet, a turkológus Mészáros Gyula pedig a Törökországban akkoriban kibontakozó turánizmus mozgalmát kísérte figyelemmel. Így alakult meg 1910-ben a Turáni Társaság, mely elsősorban a magyarság és a rokon vagy rokonnak vélt európai és ázsiai népek, finnek, törökök, mongolok, japánok, kínaiak között óhajtott kapcsolatot teremteni.

A társaság tiszteletbeli elnökei Széchenyi Béla gróf és Vámbéry Ármin, elnöke Teleki Pál gróf, alelnökei Cholnoky Jenő, Erődi Béla, Károlyi Mihály gróf, Lóczy Lajos és Szapáry László gróf voltak, ügyvezető alelnöke és lelke Paikert Alajos volt.

Célját a társaság a következőképp foglalta össze (pontosan idézek): „Kutatni és felvirágoztatni, tudományosan és gyakorlatilag Turánt, nagy múltunkat és talán még nagyobb jövőnket jelentő őshazánkat. Európában és Ázsiában, Dévénytől Tokióig, múltban, jelenben és jövőben, barátokat és szövetségeseket szerezve magunk és az egész világ javára. Ez törekvésünk és ebben egyesüljünk mindnyájan.“ Világosabban beszél Paikert 1914 január 31-én, a társaság közgyűlésén tartott beszámolójában: „A magyar nemzet nagy és fényes jövő előtt áll és bizonyos, hogy a germánság és szlávtság fénykora után a turánság virágzása következik. Reánk, magyarokra, ez óriási ébredező hatalomnak (a turánságnak) nyugati képviselőire vár az a nagy és nehéz, de dicső feladat, hogy a hatszázmilliós turánságnak szellemi és gazdasági vezérei legyünk.“

Az alapszabályok kizárták a politikát, ha azonban a társaság céljai megvalósulnak, ebből önként következett volna a turáni népek politikai együttműködése. Magától felvetődik itt a pánszláv mozgalommal való párhuzam gondolata. Hogy a pánszlávizmus mintája némileg szeme előtt volt a társaság alapítóinak, azt bizonyítani látszik Paikert Alajosnak egy kijelentése is a Magyar Külpolitika 1926 febr. 1-i számában: „a magyar nemzet teljes joggal keresi a vele rokon népek, nemzetek és államok barátságát, együttműködését egészen úgy, amint azt a pánszlávpolitika tette.“ Egy másik helyen Paikert

Alajos annak a gondolatának ad kifejezést, hogy ha a turáni eszme megértésre talál, nem tört volna ki a világháború, vagy ha kitört volna is, rövid idő alatt befejeződött volna a mi győzelmünkkel.

A nagy célok azonban egyelőre nem valósultak meg. Hiába volt Faikert lelkes és fáradhatatlan propagandája; a turáni mozgalom iránt a közönség egy része érdeklődött, de a kormány nem mutatott különösebb érdeklődést, a gondolatnak a turáni népek közt való terjesztése meg éppen a lehető legszerényebb keretek közt mozgott. A Turáni Társaság adott ki „Túrán“ címen folyóiratot, támogatott keleti tanulmányutakat, tartott felolvasó üléseket, de nagy céljai megvalósításától, sőt megközelítésétől is távol maradt.

Új életre ébredt a társaság a háború alatt, mikor a magyar kormány úgy gondolta, hogy a társaság támogatása — különös tekintettel a török szövetségre — kívánatos. Talán más gondolatok is közrejátszottak: a háború alatt divatba jött Németországban a Berlin—Bagdad Programm s a magyar kormány bizonyára úgy gondolta, hogy ha megnyerjük a háborút, mi is erősítjük a Kelettel való gazdasági és más összeköttetéseinket. A Turáni Társaság átalakult Magyar Keleti Kultúrközponttá (régii nevét csak alcímében tartotta meg) s jelentős támogatást kapott. Feladata volt többek között a hazánkba jött majdnem kétszáz török ifjú nevelésének irányítása. Folyóirata, a Túrán, most nagy terjedelemben, gróf Teleki Pál szerkesztésében jelent meg; munkatársai között a magyarok mellett sok kiváló külföldi tudós is volt.

A háború elvesztésével a helyzet gyökeresen megváltozott. A török ifjak nevelési akciója megszűnt s a Magyar Keleti Kultúrközpont három önálló részre bomlott. Kivált belőle, illetőleg megalakult mellette gróf Teleki Pál elnöklete alatt a tisztán tudományos kutatással foglalkozó Körösi Csoma-Társaság, régi programmjával megmaradt a Turáni Társaság és mellette létrejött Cholnoky Jenő nagyvezérrel az élén a Turán-Szövetség.

A Turán-Szövetség megalakulása új szint adott a turáni mozgalomnak. „A Magyarországi Turán-Szövetség arra való, hogy a magyar népet megtanítsa arra, hogy a saját fajtáját szeresse, erősítse és megint olyan hatalmassá tegye, mint Mátyás király idejében volt. A Magyarországi Turán-Szövetség meg akarja tanítani a magyar embert arra, hogy a magyar turáni eredetű nép, büszke lehet eredetére, nem jött-ment, bizonytalan eredetű néptöredék, hanem ősi nyelven beszél dicsőséges történelemről, hazaszeretetről és művelt lelkű emberszeretetről. Non hontalan, másokon élőködő cigány vagy zsidó, hanem ősnemes, nagy nemzet. Olyan nagy és olyan szép múltú, hogy hozzá alig lehet hasonlítani más népet, más nemzetet.“ így kezdődik Cholnoky Jenőnek a szövetségről írott ismertető füzeté. Meg kell szabadulnunk az idegen népek, külső és belső ellenségeink igájától, az erkölcsi, irodalmi és művészeti dekadenciától, fejtegeti azután az ismertetés. „Bele kell vinni a turáni gondolatot a nép lelkébe. Meg kell tanítani a magyart arra, hogy minden ízében magyar legyen. Erkölcse, gondolkozása, hazafisága, minden tette turáni magyar legyen!“ Természetesen a Turán-Szövetség programjában is megvan az ú. n. turáni népek felé való gazdasági és politikai orientáció gondolata.

A Turán-Szövetség nem volt életképes, pár évi működés után megszűntette működését.

Programja voltaképpen csak mellékterméke volt a turáni eszmének, ugyanúgy, mint pl. a „turáni-szláv parasztállam“ ideája, melyet a Magyar Szemle 1929 évi folyamában így jellemeztek: „Ez a különös koncepció röviden abból áll, hogy Magyarország területén, általában a magyar nyelvterületen a turáni, ősmagyar erényekkel rendelkező parasztság kezébe kell letenni a hatalmat, a magyar állam parasztállam legyen, melyben a parasztság érdekei diktáljanak s ez a parasztság, melynek turáni életformái alig különböznek a szláv parasztság életformáitól, mihamarább meg fogja találni az utat, hogy a körülöttünk levő román, szerb stb. parasztállamokkal megegyezésre jusson.“ A Turáni Társaság ma is megvan. Szerény keretek között dolgozik a rokonnépekkel való kapcsolatok ápolásán. Folyóirata, a Túrán, még szintén megvan, de igen ritkán jelenik meg.

A TURÁNI ESZME a magyar közönség körében meglehetősen elterjedt. Nincsen ma művelt magyar ember, aki a szót ne ismerné s hozzá többé-kevésbé (inkább kevésbé) világos képzeteket ne fűzne. Elenyészően csekély azonban azoknak a száma, akiknek a turánizmus lelki ügye. Ez utóbbiak két részre oszlanak: a turánizmus barátaira és ellenségeire.

A turánizmus barátainak az eszme iránti érdeklődését nagyobbára az a romantikus hangulat éleszti és táplálja, mely az ősi múltra vonatkozólag minden népnél megvan. Ártatlan és nem sokra képes hangulat ez, amit az mutat leginkább, hogy a Turáni Társaság folyóirata, a Túrán, melyet pedig ily irányú érdeklődők számára igen ügyesen szerkesztenek, nem képes a rendes megjelenéséhez szükséges 5—600 előfizetőt megszerezni.

Az öntudatos turánisták nem nagy számú, de lelkes táborával szemben egy másik, nem kevésbé határozott véleményű tábor áll: amelyben a turánizmust valami szempontból a nemzetre nézve feleslegesnek vagy egyenesen károsnak tartják.

Schmidt József jeles indogermanistánk a Nyugat 1925 évi folyamában a következőkép ír a mozgalomról:

„A turánizmus a legújabb keletű izmusok egyike, amely a világháború vérpáras atmoszférájából csapódott le minálunk és a törököknél (ez, mint fent látóik, nem egészen így van) — egy a tudomány mezébe bujtatott társadalmi és politikai mozgalom... Büszkébb szárnyalású gondolat-sas aligha kelt ki valaha szerényebb tojásból. Mert a turánizmus úgyszólván semmiből jött létre, illetőleg olyan fogalmakból és nézetekből alakult ki, amelyeknek vékányi polyvájában csak elvéve akad egy-egy búzaszemecskéje — nem az objektív igazságnak, hanem a halvány lehetőségnek. Másképpen és más képpel: a turánizmus egy aristophanesi Nephelokokkygia, egy levegőbe épített Felhőkakukvár, amelynek építőmestere a fantázia, paliéra a dilettantizmus, anyaga halvaszületett gondolatok, bebizonyítatlan és bebizonyíthatatlan föltevések, mondák és mesék, amelyek sokkal messzebb esnek a valóságtól és az igazságtól, mint Makó Jeruzsálemtől.“

Többször és élesen támadta a turánizmust a Pester Lloyd. 1928 január 14-i reggeli lapjában például a Túrán egy akkor megjelent füzetét ismertette, elmondja, hogy a füzet Kemál basa híres „rekord-beszé-

déről“ megemlékezik, de arról nem emlékezik meg, hogy Kernéi e beszédben a turánizmus ellen nyilatkozott; kiemeli a cikk írója, hogy Kemál és kormánya a gyakorlatban is barátságatlan a „turáni eszmével“ szemben; mezőgazdasági és állatorvosi oktatásra Németországban keresnek professzorokat, holott éppolyan jókat találhatnának nálunk, ahol a háború alatt annyi török ifjú végzett gazdasági tanulmányokat; Kemál német festővel festeti meg arcképét, holott elsőrangú arcképfestőink nekünk is vannak.

Kállay Miklós a Magyar Szemle második számában a keresztény magyar kultúra legértékesebb morális elemeit látja veszélyeztetve az egyre jobban tért hódító ázsiai orientáció által:

„Nálunk a turánizmus nacionalista mellékizekkel preparált mozgalma tulajdonképpen szintén csak az ázsiai szellem térhódításának egyik kísérlete“, írja többek között. Ami pedig ezt az ázsiai szellemet illeti, erről ezt írja Kállay: „A vallási és politikai anarchia, a lelki bomlottság félelmes dzsungele ez s Gobineau szerint ebben a roppant ázsiai mocsárban rontó eszmék, elvek, pestises elméletek és gyilkos lelki ragályok rohadnak, amelyeknek lehelete megmérgez mindent, ami hozzájuk ér.“

Az Akadémiai Értesítő 1917-i évfolyamában, a Farkas-Raskó pályázatról szóló jelentésében, Négyesy László ír a turánizmus ellen egy „turánomániás“ költemény bírálata kapcsán. Négyesy többek közt megjegyzi, hogy a „turáni“ terminust indogermán szomszédaink nem' éppen minden kisebbítő árnyalat nélkül alkalmazták reánk.

Több hasonló cikket s több hasonló nyilatkozatot idézhetnénk. A Magyar Szemlében Szekfű Gyula a következőképpen írt a turánizmusról (1929 január): „A turánizmus, ha könnyed előadásban alkalmaztatok, ma a hazafias stílus egy eszköze, ha politikailag, akkor a XIX. század nagyszámú nemzeti illúzióinak egyik elkésett, de éppenséggel nem javított kiadása, ha azonban a tudomány rendjébe tartozó gondolatok közt merül fel, akkor vaskos tévedés, melyet nem lehet elég erővel visszautasítani.“

A ROKONNÉPEKNEÉL a turánizmusnak nem sikerült gyökeret verni. Legközelebbi nyelvrokonaink, a vogulok, osztjátok Nyugat-Szibéria északibb vidékein kezdetleges életet élnek, számuk is igen csekély (a voguloké 5000, az osztjátoké 20.000) s még nem akadt turánista, akinek a fejében megfordult volna, hogy köztük terjeszteni kellene a turáni eszmét. Erre a legdélibabosabb fantázia sem gondolhat.

A zürjének, votjások, cseremiszek, mordvinok már jelentősebb népek, egyenként több százezer fővel vannak képviselve, sőt a mordvinok száma a milliót is meghaladja, de — amennyiben kulturális problémáik vannak — azok egyelőre egészen más irányúak, mint a turánizmus.

A turánizmus szempontjából a finnugor népek közül csak a finnek és az észtek jöhetnek számba, ezeknek azonban — egészen csekélyszámú kivételektől eltekintve — a turáni eszme egyenesen ellenszenves; kapcsolatba hozza őket a mongolokkal, törökökkel, ázsiai eredetű népnek tünteti fel a finneket, némi ázsiai színnel vonja be őket, holott a finnek az északi germánépekkel együtt, melyekkel csaknem két évezred óta a legszorosabb kapcsolatban élnek, Európa legelső kultúrmemzetei

közé tartoznak. Amellett sohasem voltak Ázsiában, őshazájuk kelet-európai területen volt. Pár évvel ezelőtt a finnek propaganda-előadásokat tartottak Angliában, azzal a kimondott céllal, hogy ellensúlyozzák a mongol eredetükről szóló véleményt, mely Angliában — özönvíz-előtti anthropológiai tanok hatása alatt — még iskolakönyvekben is el van terjedve. Csekey István, ki az észtek között él, egy 1924-ben kiadott dolgozatában (Die finnisch-ugrischen Völker und die turanische Bewegung) megállapítja, hogy a turánizmus a finneknél és észteknél csekély visszhangra talált.

Emellett azonban a finnek nagyon ápolják a finnugor népekkel való rokonság gondolatát. Pár évvel ezelőtt folyóiratot is adtak ki a rokon népekkel való kapcsolatok erősítésére; e folyóirat címe persze nem Túrán, hanem Fenno-Ugria volt. (Különben pár szám megjelelése után megszűnt.)

Uráli rokonaink közt ott vannak még a szamojédek. Ezekről nem szólok; azt hiszem, elég volt az olvasónak, ha a vogul és osztják turánizmus eszméjét megemlítettem.

Távolabbi rokonaink közül a mongolok, tunguzok (ez utóbbiakhoz tartoznak a mandzsuk) nem jönnek tekintetbe. Nagy területen, szétszórtan élnek, kulturális állapotuk primitív s amennyiben fejlődni fognak, az őket körülvevő nagy népek (oroszkok, kínaiak) hatása alatt fognak fejlődni, ami egyelőre nem lesz kedvező a turánizmus terjedésére. E népek száma sem nagy; a mongolok pár millióan vannak, a tunguzok száma a százezret sem éri el.

A rokonnépek közül leginkább a törököket szokás emlegetni a turánizmussal kapcsolatban. Törökökön itt az oszmán-törököket értem, a törökség többi részében a turáni mozgalom nem volt jelentős.

Az oszmán-törököknél hatalmas turáni mozgalom kezdődött 1910 körül. Ez azonban lényegében egészen más volt, mint a mi turáni mozgalmunk. „Túrán“ a törökök számára a török őshazát jelentette s egy nemzeti irányú átalakulás, egy pántörök mozgalom jel-szava volt. A mozgalom nyom nélkül megszűnt; Kemál basa határozottan ellene nyilatkozott, mint irreális politikai idea ellen. Ma Törökországban turánizmus nincsen; nincs meg a régi s nem sikerült átplántálni a magyar turánizmust.

Általánosan el nem fogadott vélemény szerint távoli rokonaink volnának a japánok is. (Újabban egy jeles finn tudós a koreaiakat kapcsolja hozzánk.) A japánokra különösen büszkék a turánisták s különösen sokat várnak tőlük. Kétségtelen azonban, hogy e várákozás hiábavaló. Japán a maga világában él; ősi kultúrája, érdekei aligha fognak valaha tért engedni a turánizmusnak. Japán turánisták azonban vannak, amint vannak például finn turánisták is. E helyütt azonban a turánizmusról mint tömegjelenségről van szó.

Rendesen a turáni népek közé sorozzák a turánisták a kínaiakat is. Hogy azonban Kínában valami legcsekélyebb jele is mutatkoznék a turánizmusnak, arról nincs tudomásom. Ugyanezt lehet mondani Indiáról, mely vérmesebb turánisták előtt szintén mint a turáni erőnek és gazdagságnak egyik képviselője tűnik fel.

A turáni mozgalom külföldi sikerei és kilátásai tehát igen csekélyek.

A TURÁNIZMUS tudományos alapot igyekszik magának teremteni.

Ez voltaképpen nem fontos. Egy társadalmi, sőt végső kihatásban kétségtelenül politikai mozgalomnak nincsen szüksége tudományos alapra. Jön egy ember, egy turáni Mussolini — esetleg több — és megcsinálja valamilyen, theoretikusan előre meg nem állapítható formában a „turániak“ szövetségét. Ez az elsőrangú tényező. A tudományos alap — ez esetben teljesen egyre megy, hogy jó vagy rossz — csak kiinduláspont, csak jelentéktelen kísérő. Nem az a baja a turánizmusnak, hogy tudományosan nincs eléggé megalapozva (erről Írtak eddig legtöbbet), hanem az, hogy a Túrán folyóiratnak nincs harmincezer előfizetője, hogy a cseremiszekkel nincs mit kezdeni, hogy Kína nem segít nekünk, sőt Japán képviselője a Népszövetség ülésein esetleg ellenünk dolgozik és ellenünk szavaz s még a japán érdekektől eltekintve is, teljesen közömbös előtte, hogy a székelyek Magyarországhoz tartoznak-e vagy Romániához.

A turánizmus tudományos alapja röviden a következő.

A perzsák régi idő óta Turánnak nevezik a Perzsiától északra eső területet, mely nagyjában a Káspi-tótól a Pamír-hegységig terjed. Ez a terület ősidők óta nomád, harcos pásztornépeknek a tanyája, történeti időben törökök a legjellegzetesebb lakosai. De használták a tudományos irodalomban a Túrán szót nagyobb földrajzi terület jelölésére is. Egy angol nyelvész, Müller Miksa, turáni néven foglalta össze Európának és Ázsiának körülbelül minden olyan nyelvét, mely nem indogermán, nem sémita és nem kínai. Ezt később maga is visszavonta s a múlt század második felében turáni néven általában az urál-altáji népeket (finnugor, szamojéd, tunguz, mongol, török) nevezik. Ezt az elnevezést ajánlotta rövidege, régisége s az a körülmény, hogy a Túrán név összeforrott az urál-altáji népcsalád egyik legfontosabb képviselőjének, a törökségnek a képzetével; ellene szólt az, hogy az urál-altáji népek egy része (az egész finnugorság, kivéve talán a magyarokat) sohasem lakott Túrán területén. Jó ideig használatban volt a „turáni“ elnevezés, még Nöldeke, az elmúlt korszak egyik legelső orientalistája is védelmezte. Lassanként azonban kiment a használatból s ma már a nyelvtudományi irodalomban sohasem fordul elő. Kiszorította a nehezkesebb, de tudományos szempontból kevésbé kifogásolható „urál-altáji“ név.

Ha tehát valaki a finnugorokat, szamojédeket, tunguzokat, mongolokat, törököket turániaknak nevezi, tudományosan elavult nevet használ, de hibát nem követ el. Nem egészen indokolt ideszámítani a japánokat, de egészen tudománytalan dolog idesorolni a kínaiakat vagy India lakóinak bármely csoportját. Ezeknek a fenti értelemben vett turániakhoz semmi közük.

Van azután a „turáni“ névnek a tudományban egy másik használata is: szerepel mint földrajzi fogalom. (Már ezért sem ajánlatos nyelvtudományi értelemben való használata.) Erről részletesen írt gróf Teleki Pál és Cholnoky Jenő a Túrán 1918. évfolyamában. Beöthy Zsolt A Magyar Irodalom Kis-Tükreinek ötödik kiadásában már Teleki meghatározása alapján beszél a magyarság ősrokonairól: „A magyar nemzet eredetileg Közép-Ázsia népeinek abba az ősi nagy

közösségébe tartozott, melyet talaj, éghajlat, életmód öröklő és alakító befolyása foglalt össze s amelyet ma turáninak szoktak nevezni.“

Ilyen értelemben a magyarság „turáni“ megjelölése tudományosan nem kifogásolható. Nyelvét tekintve, a magyarság urál-altáji eredetű, de a nyelvrokonságnál nem kevésbé fontos az ősi kulturális rokonság s e rokonságot találóan lehet a „turáni“ szóval jelölni, annál is inkább, mert az ősi magyarság kialakulásának egyik legfontosabb része alighanem nyugatázsiai területen, talán éppen Túrán északi részén folyt le.

Ilyen módon tehát turáninak nevezhetjük az ősi magyarságot és török, továbbá talán tunguz, mongol rokonságát is. Japánokról, kínaiakról, Indiáról természetesen az esetben sem lehet szó, de nem lehet a finnugorságról sem, mely hasonló, de mégis lényegében más ősi kultúrát képvisel.

A tudományos alap ingatag volta lépten-nyomon érzik a turánizmus irodalmában. Így például — mint láttuk — Paikert 600 millió turániról beszél, Cholnoky, említett propaganda-iratában, csak 100 millióról.

A TURÁNIZMUS mint politikai és közgazdasági eszme egyelőre irreális. Illúziókat kelt, álmadozásra tesz hajlamossá s eltereli a figyelmet fontosabb problémáinkról.

Hamarabb megbocsáthatok tudományos kisiklásai. Tudományunkat távolról sem fenyegeti az a veszedelem, hogy a turánizmus eszméi itt-ott rossz utakra vezetnek. (Ettől különben politikai és gazdasági életünket sem igen féltsem.) Ha valaki azt hirdeti, hogy a török szultánok erdélyi politikája a turánizmus jegyében áll, vagy hogy a mohácsi csatát Európa ravasz indogermánjai idézték elő, hogy a két turánit, a törököt és a magyart, egymás által tegyék tönkre, esetleg akadhat hívőkre, de általában az ilyen történelmi „megállapításokat“ csak az a turánista hiszi, akinek a számára nincs realitás s kinek számára az igazság egyetlen kritériuma a turánizmus szempontja, a turánizmusban való hit. Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a fenti két tételt nem én találtam ki.

Többet ártott, hogy közönségünk naivabb részében sikerült elterjeszteni azt a képtelen véleményt, hogy rokonaink volnának Indiában s hogy a párszik szent könyvében, az Avesztában, őstörténeti kutatásaink számára értékesíthető adatok volnának. A Turáni Társaság pár évvel ezelőtt értekezletet hívott össze a kérdés megbeszélésére; több joggal tehetett volna, hogy megvizsgálta, vajjon tanulunk-e valamit őstörténetünkre vonatkozólag az Ó-szövetségből. Ezt sem komolyan vetem fel s ha valaki ezt tenné, nevetnénk rajta, holott az Ó-szövetségben sok őstörténeti adat van (persze nem magyar), míg az Avesztában semmiféle őstörténeti adat nincsen.

Mindezek ellenére Paikert 1910-i eredeti gondolatát lényegében helyesnek tartom. A Turáni Társaság alapításánál csak két dolog volt elhibázva: a név s a program. Turáni Társaság helyett Magyar Keleti vagy Urál-altáji Társaságot kellett volna alapítani, a rokonnépek tudományának és a rokonnépekkel való kulturális — és egyelőre csak a kulturális — kapcsolatoknak ápolására. Budapesten kellett volna

egy Urál-altáji Főiskolát alapítani (nem is került volna sok pénzbe, az illető stúdiumok az itteni Bölcsészeti Karon tanárokkal, lektorokkal nagyobbára képviselve vannak, voltaképpen csak az alkalmas erők összefogásáról lett volna szó); kint Konstantinápolyban, Helsingforsban, Kazánban, Urgában, Tokióban Magyar Tudományos Intézeteket kellett volna létesíteni, egyelőre természetesen csak az anyagi viszonyaink által megengedett szerény keretek között, csupán pár ember számára, inkább munkára, mint reprezentálásra berendezve. Az illető helyeken mindenütt rendkívül gazdag tudományos anyag áll rendelkezésre. Ezeknek az intézeteknek a megerősödése után lehetett volna gazdasági, esetleg politikai kapcsolatok szövésére gondolni.

Míg azonban én ezekről álmodozom (s a Turáni Társaság még merészebbekről), addig a valóságban az történik, hogy egyetlen keleti főiskolánk, a Keleti Akadémia megszűnt, a háborúban alapított Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet szünetel, orientalisztikus folyóirataink, a Keleti Szemle és a Körösi Csoma-Archivum évek óta nem jelentek meg (ezzel szemben a nem „turáni“ csehek, finnek, svédek nagy terjedelmű orientalista folyóiratokat adnak ki).

Hogy mennyire lehetne csinálni e téren egyet-mást, mutatja Fehér Géza bulgáriai munkája. Fehér Géza magyar középiskolai tanár, bizantinista (a debreceni egyetem magántanára), ki szófiai követségünkhöz van beosztva s a bolgár-magyar tudományos s általában kulturális kapcsolatok kiépítésén dolgozik. Munkája eredménnyel járt. A ma szláv nyelvű bolgarság a bolgár tudósokkal együtt kezdi belátni, hogy nagymultú és nagy kultúrájú török őseinek a kultuszát eddig elhanyagolta s ez a Fehér munkájának eredménye. Érdekes a következő eset. Fehér egy régi bulgáriai feliraton felfedezett egy ősi bolgár-török szót, mely így hangzik, hogy esmedeme s azt jelenti, hogy „ivás-evés“. Szófia egyik fő utcáján járva, egyszer nagy meglepetéssel látom, hogy Fehér esmedeméje nemcsak az ő filológiai értekezéseiben él: az illető utcában egy nagy vendéglőnek a neve „Esmedeme-vendéglő“. Azután hallottam, hogy Bulgáriában számos Esmedeme-társaság van (ivási és evési alapon). Fehér a bolgár őstörténet és régiségtan kutatásában nagy munkásságot fejt ki, élénk összeköttetésben van a bolgár tudományos körökkel, bolgár fiúkat küld tanulni hozzánk, támogatja a Bulgáriában kutató magyarokat. Azonban óvakodik munkáját a turánizmussal kapcsolatba hozni, mert ezzel csak ártana a dolognak.

Keleti rokonaink fővárosaiban egy-egy Fehér Géza kiváló sikerrel dolgozhatna kapcsolataink ápolásán.

NÉMETH GYULA